Arne Åkerhagen – den sista kritpipsmakaren i Sverige

Robert Bergman Carter

Kvällen den 5 december 2023 nåddes samtliga medlemmar i de internationella forskningssällskapen *Society for Clay Pipe Research* och *Académie Internationale de la Pipe* av den sorgliga nyheten att Arne Åkerhagen gått bort vid 96 års ålder. Vid vår sista träff sommaren 2023 sade han att han hade ”siktet inställt på hundra” och han hade påbörjat ett arbete om japanska *kiseru*-pipor.

Under dryga tre decennier var Arne Åkerhagen Sveriges främsta auktoritet på dateringar och ursprungsbestämningar av kritpipor om vilket en diger korpus av kritpipsrapporter vittnar. Ständigt driven av nyfikenhet kring de fynd som hamnade på hans skrivbord förkovrade han sig i rön om kritpipor från Nederländerna och England. Arnes breda kontaktnät innefattade förutom pipforskare i Nederländerna, England och Tyskland även arkeologer, sportdykare och hembygdsföreningar. Detta breda kontaktnät i kombination med en närmast outtömlig vetgirighet möjliggjorde identifierandet av ett stort antal svenska pipmakare och deras pipor och har lagt grunden för vidare forskning i ämnet.

I egenskap av sportdykare stötte Arne på en mängd arkeologiska fynd och bland dessa var det kritpiporna som mest av allt fångade hans intresse. I vattnen vid Drottningholm, i anslutning till en brygga från 1700-talets slut, hittade Arne dussintalet pipor som inte gick att knyta till tillverkare i vare sig Nederländerna eller England. Här började Arnes fascination för kritpipor i allmänhet och de svenska kritpiporna i synnerhet och från början av 1980-talet började Arne även publicera skrifter och artiklar om de pipor han hittat och hur han gick till väga för att datera dem.

Sedan 1982 var Arne ansluten till dåvarande Tobaks- & Tändsticksmuseum, numer Snus- och Tänd-

Downloaded by 216.73.217.143 2026-11-04 08:35:42

Arne Åkerhagen i piverkstaden på Snus- & Tändsticksmuseums lokaler vid Skansen i Stockholm. Foto ur Arnes privata arkiv, fotograf okänd.

sticksmuseum, i Gubbhyllan på Skansen. Kring mitten av 1990-talet publicerade *Marinarkeologisk tidskrift* en artikelserie skriven av Arne med titeln ”Tobakens och kritpipans historia” som ledde till vidare kontakter med sportdykare och amatörarkeologer. Arnes gränsöverskridande kontaktnät möjliggjorde en grundläggande kartläggning och identifiering av ett flertal svenska piptyper vars tillverkare dittills varit okända. Bland dessa kan nämnas ett flertal av de så kallade riksvapenpiporna samt musselmönstrade pipor.

Under 1990-talet och början av 2000-talet publicerade Arne genom Tobaks- och Tändsticksmuseum ett antal anvisningar för olika dateringsmetoder för kritpipor samt sammanställningar av hans egna studier av svenska kritpipor. Bland dessa kan nämnas *Pipmakare i Värmlandsskogarna – De sista kritpipsmakarna i Sverige* från 1994 och *Svenska kritpipor och deras tillverkare*. Nya rön ledde till nya publikationer av sammanställande karaktär. Arnes sista större publikation *Den svenska kritpipan – pipor, tillverkare och fynd* med en medföljande katalog från 2012 är ett enastående exempel på det kunskapsarv han efterlämnat.

Som ansluten till Tobaks- och tändsticksmuseum gjorde Arne ett antal konferensresor och spred därigenom kunskapen om svenska kritpipor även till internationella forum.

Downloaded by 216.73.217.143 2026-11-04 08:35:42

Arne var också drivande i införskaffandet av redskap för piptillverkning till Tobaks- och tändsticksmuseum och var under många år anlitad som dess pipmakare på Skansen. Vid museet bidrog han även genom återupplivandet av en tobakstyp som odlades i Yngsjö i trakterna kring Åhus fram till 1960-talet, den så kallade Mor Alida-tobaken. Här fick Arne även till stånd ett kortlivat forskarrum med en referenssamling bestående av nederländska kritpipor och ett bibliotek med volymer av tobakiana och kritpipslitteratur.

Det är i rollen som entusiasmerande kritpipsspecialist som minnet av Arne fortlever hos majoriteten av oss arkeologer, och det rapportarbete han genomförde åt uppdragsarkeologin under dryga tre decennier är i det närmaste oöverskådligt. Arne är ihågkommen såväl för spridandet av kunskapen om kritpipor som dateringsunderlag som för hans ständiga nyfikenhet och hans hjälpsamhet. Från vår första kontakt var han en inspirationskälla och en med kunskap generös vägledare. Det är med värme och tacksamhet jag vill minnas min mentor, min handledare och min vän, Arne Åkerhagen.

Downloaded by 216.73.217.143 2026-11-04 08:35:42

Publicering i META, Historiskarkeologisk tidskrift

Artikelförslag och intresseanmälningar kan skickas när som helst under året till redaktion@histark.se, med en kort redogörelse för tema, innehåll, uppskattad längd och antal bilder. Redaktionen meddelar därefter om artikelidén är lämplig för publicering i META.

Manusanvisningar
Manuskript (word-fil) skickas i enlighet med tidskriftens författaranvisningar till redaktionen, tidskrift@histark.se eller till https://publicera.kb.se/meta/about/submissions, senast 1 februari för publicering i årets utgåva.

Texten ska skrivas på svenska, norska, danska eller engelska, vara korrekturläst, språkligt genomarbetad och tryckfärdig.

Tidskriften trycks i svartvitt. Alla bilder ska därför vara utformade/utvalda med hänsyn till detta för att bli tydliga i tryck. Det är möjligt att ha färgbilder i pdf-utgåvan.

Digitalt korrektur efter layout ges mot begäran. Författarna ansvarar själva för att inhämta publiceringstillstånd i de fall sådant krävs.

Varje artikel ska vara försedd med ett kort abstract, max 200 ord, inklusive titel på engelska.

Bifoga kontaktuppgifter (för att vi ska kunna kontakta dig) samt författaruppgifter (namn, titel/befattning, institution, e-postadress – dessa uppgifter kommer att tryckas i tidskriften).

Utförlig information, inklusive anvisningar för referenser och bildformat hittar du på: https://publicera.kb.se/meta/instructions

Granskning
Tidskriften tillämpar single-blind peer-review-förfarande där artikelmanus granskas av minst två granskare. Artiklarna kommenteras anonymt av en eller flera medlemmar ur redaktionskommittén och/eller externa granskare i dialog med artikelförfattaren före eventuell tryckning.

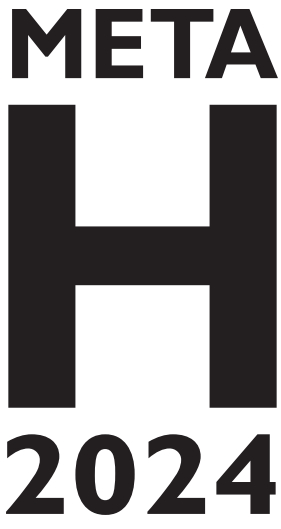
Redaktionskommitténs medlemmar, inklusive eventuellt externa granskare, utses av redaktören inför varje nummer och väljs bland sakkunniga och framstående arkeologer, verksamma inom det område som artiklarna behandlar.

Författarna ansvarar själva för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att göra ett urval bland insända bidrag även efter granskning.

Tryck och publicering
Tidskriften distribueras i samband med föreningens årsmöten vilka normalt infaller under maj–juni. Artikelförfattare erhåller två tryckta exemplar av tidskriften. Tidskriften tillämpar så kallad grön open-access. Artiklarna är under embargo i sex månader, varefter de är fritt tillgängliga online. Länk till ett digitalt särtryck förmedlas till författarna efter publicering. Samtliga artiklar i original arkiveras genomtidskriften och finns digitalt tillgängliga via http://histark.se och på https://publicera.kb.se/meta/arkiv.

Downloaded by 216.73.217.143 2026-11-04 08:35:42

HISTORISKARKEOLOGISK TIDSKRIFT

Downloaded by 216.73.217.143 2026-11-04 08:35:42

Sigrid Samset Mygland	Material Culture on Display. Archaeological Accessory or Science-Based Medieval Mediator?
Åsa Berger	Bokningsstenar – betydande spår av de obetydliga
Robert Bergman Carter	Nya rön om kritpipor tillverkade i Alingsås
Malin Nilsson	Spinnkäpp, längdmått eller völvestav?
Joakim Kjellberg, Torbjörn Brorsson & Erik Johansson	Äldre rödgods från Studentholmen i Uppsala – en undersökning av proveniens genom pXRF- och ICP-analys
Jonas Monié Nordin	Mellan artefakt och geofakt. Glättstenar i samiska kontexter från 1700- och 1800-talen
Vibeke Vandrup Martens & Michael Derrick	Chinese Echoes
Morten Steineke	«Elle, melle, deg fortelle, skipet går ut i år, rygg i rann, to i spann, snipp, snapp, snute, du er ute!» Om København som utskipningshavn for leidangen i det 11. og 12. århundre
Sophie Flensburg	Sprickor i fasaden. Stenbyggnaderna väster om Dalby kyrka och en diskussion om paradigm
Regin Meyer	En angelsaksisk steinkirke på opphavsstedet til Norges tidligste helgenkult? Nye spor funnet på Selja – St Sunnivas og Seljemennenes helligdom
Elias Engdahl	Spår av förändrande materialitet i en sockenkyrka under senmedeltiden. En fallstudie av Åseda kyrka
Jes Wienberg	Städer, begrepp och perspektiv – ett ordnat kaos
Recensioner	
Minnesord	Arne Åkerhagen – den sista kritpipsmakaren i Sverige

META H 2024

Downloaded by 216.73.217.143 2026-11-04 08:35:42